

– імплементуючи норми, кожна держава повинна враховувати не тільки прагнення до швидкої гармонізації або уніфікації, але і про ефективність кінцевого результату, його реальне втілення.

Література

1. Triepel H. Völkerrecht und Landesrecht. – Leipzig, 1899.
2. Левин Д. Б. Актуальные проблемы теории международного права / Д. Б. Левин. – М., 1974. – С. 195-196.
2. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права / Р. А. Мюллерсон. – М., 1982. – С. 23.
3. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К., 1980. – С. 62.
4. Право и экономическое сотрудничество : Тез. выступлений сов. и амер. докладчиков на Моск. конф. 19-21 сент. 1990 г. – М., 1990. – С. 43-44.
5. Усенко Е. Т. Соотношение и взаимодействие международного и национального права и Российская Конституция / Е. Т. Усенко // Моск. журн. междунар. права. – 1995. – № 2. – С. 16.
6. Черниченко С. В. Теория международного права / С. В. Черниченко : В 2-х т. – М., 1999. – Т. 1 : Современные теоретические проблемы. – С. 151.
7. Там же. – С. 155-158.
8. Аверков В. М. Теоретические проблемы унификации / В. М. Аверков // Моск. журн. междунар. права. – 2000. – № 3. – С. 74.
9. Лукашук И. И. Функционирование международного права / И. И. Лукашук. – М., 1992. – С. 35.
10. Словарь международного права. – М., 1986. – С. 101-102.
11. Недбайло П. Е. Международная защита прав человека / П. Е. Недбайло // Сов. ежегодник междунар. права, 1968. – М., 1969.
12. Lauterpacht H. International Law and Human Rights. L., 1950; Drost P. Human Rights as Legal rights. Leaden, 1951; Moskowitiz M. Human Rights and World Order. N.Y., 1958.
13. Манов Б. Г. ООН и содействие осуществлению соглашений о правах человека / Б. Г. Манов. – М., 1986. – С. 29-37.
14. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями станом на 10 травня 2008 р.) – Харків : Одиссей, 2008. – 288 с.

УДК 341.73

О.В. Ткаля

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ІМУНІТЕТУ

Одним з найважливіших інститутів дипломатичного права є дипломатичні привілеї та імунітети, якими володіють як окремі співробітники дипломатичного представництва, так й представництво як державний орган. Найактуальнішим і складним питанням, пов'язаним з імунітетом і привілеями дипломатичних представництв і їх персоналу, є теоретичне обґрунтування необхідності їх надання. Унаслідок існування практичної необхідності подальшого кодифікування норм дипломатичного права виникає потреба в теорії, що розкриває юридичну природу імунітету. Подібна теорія має також практичне значення для тлумачення діючого імунітету і привілеїв, при вирішенні спірних ситуацій, у випадку якщо відсутнє договірне врегулювання і стає необхідним встановити наявність і конкретний об'єм того або іншого імунітету. Теоретичне обґрунтування великою мірою відображається на статусі дипломатичних представництв в тій

або іншій країні, оскільки воно істотним чином впливає на державно-правове регулювання цього статусу, на реалізацію імунітету і привілеїв.

Багато письменників старовини (Катон, Тит Лівій) і середніх століть (каноністи) обґрунтовували недоторканність послів і поважне поводження з ними їх важливим значенням для підтримки миру і дружніх відносин між державами і народами [6, с. 143].

З кінця XVI і протягом XVII і XVIII століть склалися три основні теорії дипломатичного імунітету, які мали не цілком однакове трактування у різних авторів, набували численних відтінків, нерідко перепліталися один з одним, але які були трьома юридичними конструкціями, домінуючі в доктрині і в практиці цих сторіч і збереглися *mutatis mutandis* також в доктрині і в практиці подальшого часу – це теорія екстериторіальності, теорія представницького характеру посла і теорія дипломатичних функцій.

Теорія екстериторіальності була розвинена Гроцієм та отримала широке розповсюдження як в юридичній літературі, так і в державній практиці [7, с. 98]. Ця теорія виникла на ґрунті зростання абсолютизму, що об'єднав всю територію держави під егідою єдиної королівської влади, і зміцнення початку суверенітету монарха у внутрідержавних і міжнародних відносинах. Усередині держави з початку суверенітету витікало необмежене панування територіального принципу – виняткова влада монарха, його судів і адміністрації над всіма людьми, проживаючих в межах державної території. Одним із слідств початку суверенітету було домагання абсолютних монархів на почесне і привілейоване положення своїх послів як представників персони суверена, на непокору їх якій б то ні було владі, окрім влади того хто їх послав. Дипломатична практика, що йшла по шляху розширення посольських привілеїв, потребувала надати їм правового обґрунтування, але для цього було потрібне примирення територіальних і екстериторіальних прав суверенітету. Фікція екстериторіальності, згідно якої розділ дипломатичної місії розглядається в юридичному значенні як продовжуючий перебувати на території свого суверена, і була тією конструктивною юридичною формулою, яка примиряла обидва вище за вказані домагання відповідно до пануючих тоді загальних початків державного і міжнародного права. Саме як така формула її і запропонував Горацій, який дивився на поняття екстериторіальності швидше як на спосіб юридичного виразу дипломатичних привілеїв, ніж як на їх безпосередню підставу. В цьому значенні він не раз підкреслював, що посол представляє персону суверенного государя. Деякі юристи, вважали основою цих привілеїв фікцію екстериторіальності.

Згодом же поняття екстериторіальності перетворилося з допоміжної юридичної формули в самостійний юридичний принцип що розглядався як безпосередня підстава юридичних привілеїв.

Сам же термін “екстериторіальність” увійшов у вжиток значно пізніше, – вперше слово *extritorialitas* було введено в побут в 1749 р. Вольфом (на латині). В кінці XVIII століття воно вживається Г.Ф. Мартенсом на французькому (*l'extritorialite*) і на німецькому (*die Extritorialitat*) мовах. В такому саме значенні це поняття часто застосовувалося дипломатичними відомствами і судами в XVIII і навіть в XIX столітті [7, с. 104].

Розширення первинного значення теорії екстериторіальності було пов'язано з тією ж обставиною, яка сприяла її виникненню і швидкому визнанню – з тенденцією до міцного закріплення широких дипломатичних привілеїв. Ця теорія в своїй абсолютній формі служила виправданням і для права притулку в дипломатичних приміщеннях і для права посла на юрисдикцію над своїм персоналом. Навіть після того, як надмірні привілеї відійшли в минуле, теорія екстериторіальності, що завоювала величезний авторитет як в дипломатичній доктрині так і в судовій практиці, довго ще продовжувала застосовуватися у вищезгаданому широкому значенні. Спираючись на теорію екстериторіальності, дипломатичні представники не раз вимагали вилучення з місцевої юрисдикції будь-яких дій, зроблених в приміщенні посольства, навіть якщо вони були скоєні звичайними особами.

З другої половини XIX століття, коли розширилася законодавча регламентація особистих і майнових прав громадян, а в науці міжнародного права запанував позитивний напрям, теорія екстериторіальності стала втрачати колишній авторитет і все більше знаходила свою неспроможність на практиці. Поняття екстериторіальності вже не розглядалося судами як презумпція, що є в своєму буквальному значенні безпосередньою підставою дипломатичних привілеїв; воно звелось на практиці до символічного позначення всього привілейованого положення дипломатичних представників або до умовного терміну, що позначає окремі дипломатичні привілеї – частіше всього імунітет дипломатичної резиденції або імунітет дипломатичних агентів від місцевої юрисдикції.

Більшість юристів-міжнародників відмовилася від теорії екстериторіальності [9, с. 241]. Численні і різноманітні заперечення проти теорії можна звести до наступних основних положень:

1. Поняття екстериторіальності є фікцією, а фікція не може служити підставою діючого права.

2. Поняття екстериторіальності – це лише символ відомого юридичного положення, але воно не може служити його підставою, так як саме потребує підстав. Спроба юридично обґрунтувати дипломатичний імунітет за допомогою поняття екстериторіальності складає з погляду логіки *petitio principii*.

3. Теорія екстериторіальності мала деякі розумні підстави в минулому, але вона віджила свій вік і знаходиться в суперечності з принципами сучасного права, тому на практиці вона веде до помилкових висновків і породжує непорозуміння.

4. Теорія екстериторіальності є для юридичного обґрунтування прав і привілеїв дипломатичного представника немає ніякої необхідності вдаватися до фікції, що він продовжує перебувати у власній країні, оскільки є набагато більш солідні і цілком позитивні підстави; до того ж сама фікція не охоплює всіх видів імунітету і залишає необґрунтованим ряд безперечних дипломатичних привілеїв.

5. Теорія екстериторіальності дає підставу для домагань на непомірно широкі привілеї, що далеко виходять за межі визнаного на практиці дипломатичного імунітету, і служить виправданням для зловживання імунітетом з боку дипломатичного представника проти держави, в якій він акредитований.

Деякі автори висловлюються на користь збереження поняття екстериторіальності як терміна, не тільки відповідаючого звичному слововживанню, але і вдало позначаючого в загальній формі всю суму дипломатичних привілеїв [11, с. 152]. Окремі автори відстоюють поняття екстериторіальності по його суті, тобто не як термін, а як юридичний принцип дипломатичного імунітету. Так, наприклад, Гейкінг доводив, що екстериторіальність є загальним принципом, навколо якого об'єднуються окремі дипломатичні привілеї [9, с. 256]. Серед доводів в захист екстериторіальності як принципу можна зустріти міркування, що екстериторіальність як якась загальна ідея укріплює свідомість дипломатам своєї незалежності і тим ослабляє вплив на нього навколишнього середовища. Це міркування належить Стрізоверу, який визначав екстериторіальність як “особливий юридичний феномен, що характеризується своїм безпосереднім зіставленням ідеї залежності осіб і речей від регулювання з сторони територіальної влади” [13, с. 122].

В сучасній доктрині багато авторів заперечують проти поняття екстериторіальності не тільки як юридичного принципу, але навіть як технічного терміну, умовно позначаючого все або окремі дипломатичні привілеї [11, с. 153].

Теорія екстериторіальності піддається критиці майже в кожній роботі по дипломатичному праву, і в даний час практично не застосовується хоча посилання на неї зустрічаються в періодичних виданнях і дипломатичній практиці [6, с. 162].

Разом з теорією екстериторіальності користувалася незаперечним авторитетом і широко застосовувалася на практиці теорія представницького характеру посла. Генетично ця теорія передує теорії екстериторіальності. Ще в період імператорського Рима і в середні століття почесні, що виявлялися надзвичайним послам, ставилися в залежність від могутності і титулу їх государів. Вважалося, що в особі послів ці почесні виявляються тим, хто їх послав. На цьому ґрунтувалася система старшинства або так званого очолювання, через яку послы Папи в католицьких державах, послы німецьких імператорів, а потім і послы деяких інших монархів користувалися високими самими церемоніальними перевагами [7, с. 76].

В період абсолютизму ідея міжнародної ієрархії государів відійшла в минуле і її замінив початок нового міжнародного права – пануючий початок суверенітету. До взаємостосунків суверенних монархів застосовувалася старовинна формула, що визначала колись взаємне положення рівних по місцю у феодальній ієрархії середньовічних феодальних сеньйорів: *par in parem non habet imperium*. Але разом з тим, ще більше зміцнилося уявлення про те, що посол несе в собі честь і престиж свого государя; вважалося, що посол – це *alter ego* свого государя, що він як би персоніфікує його суверенну персону. З поєднання цих двох уявлень і склалася так звана “представницька теорія” дипломатичного імунітету, точніше – теорія представницького характеру посла, яка, в умовах існування постійних посольств повинна була обґрунтувати не тільки церемоніальні привілеї послів, але і їх імунітет від дії місцевої влади і юрисдикції.

Протягом XVII, XVIII, а частково і XIX століть представницький характер посла розглядався майже всіма авторами творів про посольства як неодмінна під-

става дипломатичних привілеїв. Цю ідею розділяли прихильники самих різних юридичних конструкцій імунітету: і Гроций, і Бінкерсгук, і Ваттель [9, с. 258]. За визначенням Гроция, послы “через деякий рід фікції вважаються особами тих, хто їх послав” [9, с. 259]. Але сама по собі ідея представницького характеру посла не містила ніяких юридичних передумов для примирення суверенітету відправляючого посла держави з суверенітетом держави, що його приймає, і не давала критерію для визначення тих меж, до яких тягнеться незалежність посла від законів, влади і юрисдикції держави перебування. Тим часом узгодження посольських привілеїв з дією територіального початку і встановлення таким шляхом меж цих привілеїв практично було мабуть, найважливішою стороною проблеми дипломатичного імунітету.

Теорія представницького характеру посла в своєму чистому вигляді була цілком достатня для обґрунтування церемоніальних привілеїв посла, але для обґрунтування імунітету від юрисдикції вона вимагала додатковій юридичного аргументування, яке перетворило б теоретичний принцип в інструмент, придатний для застосування на практиці. Тому ця теорія розвивалася в юридичній літературі частіше всього в поєднанні з формулою екстериторіальності посольства або з міркуваннями про необхідність дипломатичних привілеїв для виконання послами своїх функцій. Поєднання принципу представницького характеру посла з поняттям екстериторіальності можна знайти у самого Гроция, який обидві ці фікції ставить поряд друг з другом [7,99]. В такому ж поєднанні застосовувалася теорія представницького характеру посла в дипломатичній і судовій практиці [9, с. 259].

Проте до середини ХІХ століття, після зміни поняття суверенітету монарха на суверенітет держави, раніше уявлення про те, що посол персоніфікує персону свого суверена, стало втрачати під собою підґрунтя. Якщо в період абсолютизму цьому уявленню відповідало міцно укорінене в дипломатичному побуті правило, що “представницьким характером” володіють тільки послы, легати і нунції – правило зафіксоване і у Віденському регламенті 1815 р., що віддає дань абсолютистським традиціям, то тепер відмінність в рангах дипломатичних представників придбавало майже виключно церемоніальне значення [5, с. 332]. Природно, що при цьому не могло не змінитися і саме поняття представницького характеру посла. Воно стало означати тепер не персоніфікацію персони суверена, а представництво суверенної держави.

Сучасні прихильники теорії представництва розглядають дипломатичний імунітет не як наслідок того, що посол є *alter ego* суверенного монарха, а як право, що витікає з суверенітету держави.

Теорія представництва явно суперечить існуючій нині практиці бо в ній дається обґрунтування імунітету і привілеям лише в частині дипломатичного представництва [10, с. 93]. Весь інший (особливо недипломатичний) персонал, а також члени сімей співробітників представництва на основі цієї теорії не повинні користуватися імунітетом. Крім того, згідно теорії, імунітет розповсюджується лише на офіційні дії дипломатичного представника, тоді як імунітет відносно його приватних дій не узгоджується з цією теорією.

Це надзвичайно важливо практично, бо на практиці самими спірними є питання, пов'язані з розповсюдженням імунітету саме на неофіційні дії. Не пояснює вона і імунітет дипломатичного кур'єра, а також існуючий об'єм імунітету дипломатичних засобів пересування. Дані заперечення направлені проти того вигляду, який прийняла ця теорія у викладі сучасних авторів, а не проти самої суті теорії, що засновує дипломатичний імунітет на принципі представництва. Даний принцип є елементарним положенням міжнародного права, і ніяка відповідіаюча дійсності юридична конструкція дипломатичного імунітету не може відвернутися від цього.

Унаслідок всього висловленого деякі прихильники теорії представництва прагнуть заповнити пропуски своєї теорії з допомогою теорії дипломатичних функцій.

Теорія дипломатичних функцій веде свій початок ще від тих міркувань про необхідність дипломатичних привілеїв для успіху посольства і підтримки миру між государями, які зустрічаються в творах Ейро і Гроція, де вони приводяться як супутні доводів на користь дипломатичних привілеїв, заснованих на представницькому характері посла і на фікції екстериторіальності [7, с. 102].

Цілком закінчений вигляд теорія одержує вже у Ваттеля, який розглядає необхідність виконання дипломатичних функцій як головна підстава тієї незалежності, яку по міжнародному праву користується посол в якості представника свого суверена [9, с. 259]. При цьому вказане положення виступає як норма природного права, тобто як принцип, в якому зливаються воедино і не відділяються один від одного природна закономірність і правове розпорядження.

Проте повного розквіту теорія дипломатичних функцій досягає з другої половини XIX століття, коли наука міжнародного права, що встала на шлях систематизації позитивного правового матеріалу, відмовляється від раціоналістичних конструкцій минулого і прагне дати реалістичне обґрунтування міжнародно-правових інститутів, зокрема і дипломатичного імунітету. З другого боку, розквіту теорії дипломатичних функцій, сприяла та реакція, яка до середини XIX століття стала виявлятися проти широких дипломатичних привілеїв уявних тепер не тільки невинуватими, зважаючи на законодавчу регламентацію особистих і майнових прав як місцевих громадян, так і іноземців, але навіть таким, що є небезпечними для внутрішнього правопорядку і законності. Що розглядається як панацея проти зловживань імунітетом, ця теорія завойовує все більше і більше визнання і стає пануючою в науці міжнародного права.

Більшість сучасних авторів вважає, що юридичною підставою дипломатичного імунітету є необхідність наданих їм привілеїв і вилучень для виконання дипломатичними представниками своїх функцій [10, с. 94].

При цьому вказана необхідність розглядається прихильниками теорії дипломатичних функцій і як юридична підстава, і як практичний критерій для визначення меж імунітету. Серед висловів численних прихильників теорії дипломатичних функцій можна уловити два відтінки. Одні автори вважають підставою дипломатичного імунітету його необхідність для виконання дипломатичних функцій, тобто строго каузальну категорію. Така точка зору більшості прихиль-

ників цієї теорії. Інші автори вважають підставою імунітету його доцільність його корисність або зручність, тобто категорію телеологічну [10, с. 95].

Починаючи ще з XVIII століття теорія дипломатичних функцій застосовується судами як аргумент в захист права на імунітет, і в якості критерію для встановлення меж дії імунітету, і як довід проти надмірних домагань дипломатичних представників. У ряді випадків суди поєднували цю теорію з положеннями теорії екстериторіальності і теорії представницького характеру посла. Таким чином, сильною стороною теорії дипломатичних функцій є те, що вона може бути використана в якості критерію для дозволу спірних ситуацій, коли необхідно встановити наявність і об'єм імунітету. Але, в той же час, теорія багато якими авторами справедливо піддається критиці. Вона не дає загального юридичного принципу дипломатичного імунітету, в якому могли б знайти тверде підґрунтя окремі норми, що входять в даний інститут, бо вона не містить будь-яких нормативних положень, логічно витікаючих із загальних положень міжнародного права і у свою чергу становлячих логічну передумову конкретних позитивних норм.

Одні прихильники теорії вважають, що імунітет від юрисдикції повинен розповсюджуватися тільки на офіційні дії дипломатичних представників, оскільки тільки незалежність у сфері офіційних дій необхідна для безперешкодного виконання ними своїх функцій; інші ж вважають, що підкорення місцевої юрисдикції навіть відносно приватних дій може перешкодити виконанню дипломатом своїх функцій і що суть справи полягає не в тому, чи є дані дії дипломатичного агента офіційними або приватними, а в тому, може чи ні підкорення місцевим юрисдикціям відносно таких дій перешкодити виконанню його дипломатичних функцій [11, с. 154]. На цьому розбіжності не припиняються. Вони знову виникають з питання, на які саме приватні дії дипломатичного представника повинен і на які не повинен розповсюджуватися імунітет від юрисдикції, щоб представнику було забезпечено безперешкодне виконання його функцій.

Зважаючи на можливість різних тлумачень, обумовлених суб'єктивністю оцінки, теорія дипломатичних функцій не може дати чого-небудь більшого чим допоміжний критерій для визначення меж дії дипломатичного імунітету. Принципу, що висувається цією теорією, бракує визначеності юридичної норми, для того, щоб він міг скласти юридичну підставу всього цього інституту.

В даний час в доктрині міжнародного права широко поширено думку про необхідність використовувати теорію дипломатичних функцій і представницьку теорію в комплексі [6, с. 354]. Таким чином, йдеться про так звану "комбіновану теорію".

В проекті Конвенції про дипломатичні стосунки 1961р. спочатку згадувалася лише теорія функціональної необхідності, оскільки з цієї теорії виходить більшість держав [5, с. 698]. Радянська делегація запропонувала вказати в Конвенції як теорію функціональної необхідності, так і представницьку теорію і з цією метою закріпити в Конвенції положення про те, що дипломатичні представництва є "представницькими органами держав". Після ряду заперечень і редакційних поправок пропозиція була прийнята. В офіційному тексті Конвенції наголошується, що імунітет і привілеї надаються "для забезпечення ефективного

здійснення функцій дипломатичних представництв як органів, що представляють держави” [14, с. 199]. Використовування в нормативному документі двох теорій одночасно представляється невиправданим. Неясно, яка з теорій користується пріоритетною силою в колізійних ситуаціях. Адже у ряді випадків теорії будуть трактувати одне і те ж явище з протилежних позицій.

Використовування обох теорій одночасно не усуває недоліків кожної з них. Обидві теорії не дають належного пояснення податковому і митному імунітету дипломатів, імунітету членів сімей співробітників представництва і т.д. В роботах ведучих юристів імунітет і привілеї дипломатичного представництва виводилися з імунітету і привілеїв глави представництва розглядалися як продовження цього імунітету. Недоторканність приміщень дипломатичного представництва вважалася похідною від особистої недоторканності глави представництва. З ухваленням Конвенції про дипломатичні стосунки імунітет і привілеї дипломатичного представництва були оформлені в якості самостійного інституту, проте існуюче доктринальне обґрунтування дипломатичного імунітету і привілеїв як і раніше зорієнтовано лише на імунітет і привілеї персоналу представництва.

Недосконалість і архаїчність теорії функціональної необхідності і представницької теорії вимагають нового доктринального обґрунтування необхідності надання імунітету і привілеїв як дипломатичному представництву, так і персоналу представництва.

В деяких роботах вітчизняних і зарубіжних авторів містяться окремі положення, що свідчать про виникнення нового підходу до інституту дипломатичного імунітету і привілеїв, який, правда, ще не отримав належного розвитку в доктрині міжнародного права. Не існує цілісної теорії, існують лише розрізнені вислови окремих юристів. Підсумовувати їх можна таким чином: в основі імунітету і привілеїв лежить принцип суверенної рівності держав, і через цей принцип дипломатичне представництво як орган держави звільняється від юрисдикції держави перебування. Умовно ж теорію можна назвати “теорією суверенного імунітету держав” [6, с. 398].

Одним із загально визнаних принципів міжнародного права є принцип суверенної рівності держав. На цьому принципі ґрунтується норма міжнародного права – імунітет держави від іноземної юрисдикції. Імунітет держави розповсюджується як на саму державу так і на його майно, власність, державні органи. Дипломатичне представництво є публічним органом держави і через імунітет держави звільняється від юрисдикції держави перебування.

Саме імунітетом акредитуючої держави, швидше за все, можна пояснити необхідність надання всього того імунітету і привілеїв якими наділяється дипломатичне представництво. Це єдине обґрунтування припускає рівний об’єм імунітету у всіх зарубіжних органів зовнішніх стосунків, що в основному відповідає існуючій практиці.

Пропоноване теоретичне обґрунтування пояснює і необхідність надання імунітету і привілеїв співробітникам дипломатичного представництва, які повинні розглядатися як працівники державної установи і через це звільнятися

від юрисдикції іноземної держави. Інакше кажучи, імунітет надається не самим співробітникам, а акредитуєчій державі відносно його працівників за межею.

Ця теорія припускає однаковий статус у всіх співробітників дипломатичного представництва, хоча насправді різні категорії персоналу користуються далеко не однаковим об'ємом імунітету і привілеїв. Проте дана суперечність носить, як представляється, тимчасовий характер, про що свідчать тенденції розвитку практики в області імунітету і привілеїв. Це постійне розширення кола осіб, що користуються імунітетом і привілеями та стирання відмінностей в статусі різних категорій персоналу дипломатичних представництв.

Література

1. Дипломатический словарь. – Т. 1–3. – М., 1985–1986.
2. Словарь международного права / отв. ред. Б.М. Клименко. – М., 1986.
3. Действующее международное право : в 3 т. – М., 1996 – 1997.
4. Международное публичное право : сборник документов : в 2 т. / сост. и авт. вступ. ст. К.А. Бекашев и А.Г. Ходаков. – М., 1996.
5. Международное право : сборник документов / под ред. А.Н. Талалаева. – М., 2000. – 898 с.
6. Міжнародне право. Основні галузі : підруч. / В.Г. Буткевич, С.А. Войтович, О.М. Григоров та ін. – К., 2004. – 816 с.
7. Матвеева Т.Д. Международное право : курс лекций. / Т.Д. Матвеева. – М.: Изд-во РАГС, 2001. – 628 с.
8. Оппейнгейм Л. Международное право. / Л. Оппейнгейм. – М., 1997. – 481 с.
9. Сандровский К.К. Дипломатическое право. / К.К. Сандровский. – К., 1981. – 745 с.
10. Музика А. Особисті дипломатичні привілеї та імунітети: проблеми теорії та практики використання / А. Музика // Право України. – 2007. – № 5. – С. 91-96.
11. Николаев А. Дипломатические привилегии и иммунитеты / А. Николаев // Международная жизнь. – 1983. – № 8. – С. 152–155.
12. Гуменюк В.І. Основи дипломатичної та консульської служби : навч. посібник / В.І. Гуменюк. – К. : Либідь, 1998. – 248 с.
13. Дурденевский В.Н. Понятие дипломатического иммунитета / В.Н. Дурденевский, М.П. Блищенко // Правоведение. – 1962. – № 4. – С. 120–127.
14. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. ратифікована Указом Президії Верховної Ради СРСР від 11 лютого 1964 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1964. – № 18. – Ст. 199.
15. Михеєнко М.М. Питання дипломатичного імунітету і правової допомоги в проєкті нового КПК України / М.М. Михеєнко // Вісник Академії правових наук України. – 1995. – № 2. – С. 131–138.

УДК 347.73:336.14

Т.М. Латковська

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Першочергове значення для нашої держави в умовах глобалізації економіки належить регулюванню й ефективному управлінню публічними фінансами з метою забезпечення стійкості бюджетної системи, а також фінансової безпеки та стійкого економічного росту.

Україна як суверенна, незалежна держава і суб'єкт міжнародного права обрала курс на інтеграцію в Європейське співтовариство, поступове входження